

Зорица Мршевић Разбијени прозори

Време ће показати да ли одсуство иједног разбијеног стакла на недавно одржаној „Паради поноса” у Београду представља први, охрабрујући сигнал могуће безбедности таквих будућих догађаја

Теорију разбијених прозора криминолошка наука је усвојила почетком осамдесетих година двадесетог века, доказивањем повезаности урбаног нереда с вандализмом и другим видовима насилног понашања. По тој теорији, постојање урбаног нереда (симболизованог разбијеним прозорима) представља не само сигнал и показатељ постојања повећане могућности вршења кривичних дела насилног карактера, већ је и један од његових узрока. Наиме, тамо где полупане прозоре нико не поправља, где се ђубре нередовно односи, а графите нико не спречава и не уклања, изгледа као крај у коме се нико не брине о амбијенталним проблемима, чиме се даје зелено светло вандализму и насилном криминалитету. Немарност за ма које разбијено стакло или ма који други облик комуналног нереда, означава недостатак бриге заједнице за своју добробит и сигнал је одсуства одбрамбених механизма од разних видова насиља који могу да је угрозе.

Пре него је криминолошка наука усвојила теорију разбијених прозора, психолог Филип Зимбардо са Универзитета Стенфорд извео је 1969. године експеримент који је касније употребљен као један од доказа постојања тог синдрома. У експерименту су употребљена два идентична аутомобила без регистарских таблица и хаубе. Један је остављен у Бронксу у Њујорку, а други у Пало Алтоу у Калифорнији, дакле у једном крају са разбијеним прозорима и у другом без њих, у једном запуштеном, а у другом пристојно и редовно одржаваном. Оба аутомобила су била надгледана камерама. Аутомобил у Бронксу је био нападнут за свега неколико минута по остављању. Отац, мајка и син, дакле читава породица, без иједног тренутка оклевања, извадили су и однели хладњак и акумулатор. У року од 24 часа све што је иоле имало неку вредност скинуто је са тог аутомобила, да би после тога били и поразбијани прозори. Исто такво возило остављено у Пало Алтоу било је недирнуто десетак дана. Истраживачи су одлучили да га учине некако додатно атрактивним за потенцијалне вандализаторе, па су му разбили шофершајбну. Тек тада, подстакнути тим разбијеним стаклом, уследили су напади и на то возило, ускоро су му били поразбијани сви прозори и оно је прошло исто као и аутомобил у Њујорку. У оба случаја „вандали” су били одрасли, пристојно обучени белци, на први поглед, нимало криминалног изгледа или понашања. Закључено је да вандализам у Бронксу – као насељу у коме је криминал и запуштена имовина много чешћа појава – наступа много брже него у уредном амбијенту Пало Алтоа, насељеном имућном средњом класом.

Теорија разбијених прозора данас је широко цитирана у криминолошким делима, као и делима из области урбане социологије, а слични експерименти са сличним исходима, поновљени су и у другим деловима света. У Холандији је нпр. 2007. и 2008 истраживачки тим Кеса Кајзера са Универзитета у Гронингену спровео низ контролисаних експеримената да утврде ефекте комуналног нереда на појаву криминалитета. Они су одабрали неколико урбаних локација које су путем видео-надзора пратили, да би утврдили да ли се људи понашају другачије у неуредном окружењу. И њихова запажања су у потпуности подржала теорију разбијених прозора.

Сматра се да је осећај страха један од кључних момената у овој теорији, јер нерешени комунални проблеми (хрпе ђубрета, претећи графити, поломљени парковски мобилијар, уништено улично осветљење, напуштене и полусрушене зграде, недокончана градилишта и сл.), стварају код људи осећај беспомоћности, изолованости, неповерења, одсуства солидарности. Људи избегавају једни друге, али и институције, из неповерења и страха који осећају, па се могућност сарадње и унапређења заједничког јавног простора због тога смањује, а упоредо с тим пропорционално расте учесталост аката насилног криминалитета.

Насупрот томе, смањење криминалитета и насиља почиње одржавањем социјалне контроле и комуналног реда, поправљањем сваког разбијеног прозора, пребојавањем графита, одношењем ђубрета. Постојање толеранције и међусуседске уљудности или њено одсуство, моменти су дистинкције између средине с мањом стопом насиља и криминалитета од средине с високом стопом насиља и криминалитета.

Синдром разбијених прозора упућује да успешна стратегија сузбијања вандализма, и других видова насилног криминалитета почиње решавањем проблема уличног нереда док су још мали. А време ће показати да ли одсуство иједног разбијеног стакла на недавно одржаној „Паради поноса” у Београду представља први, охрабрујући сигнал могуће безбедности таквих будућих догађаја, њихових организатора и учесника. Као и да ли ћемо живети у једном равноправнијем, толерантнијем и мање дискриминативном друштву, са што мање разбијених прозора, претећих графита и из њих произашлих насилних аката.

Научна саветница, Институт друштвених наука, Београд

Зорица Мршевић

објављено: 09.10.2014.

<http://www.politika.rs/rubrike/ostali-komentari/Razbijeni-prozori.sr.html>